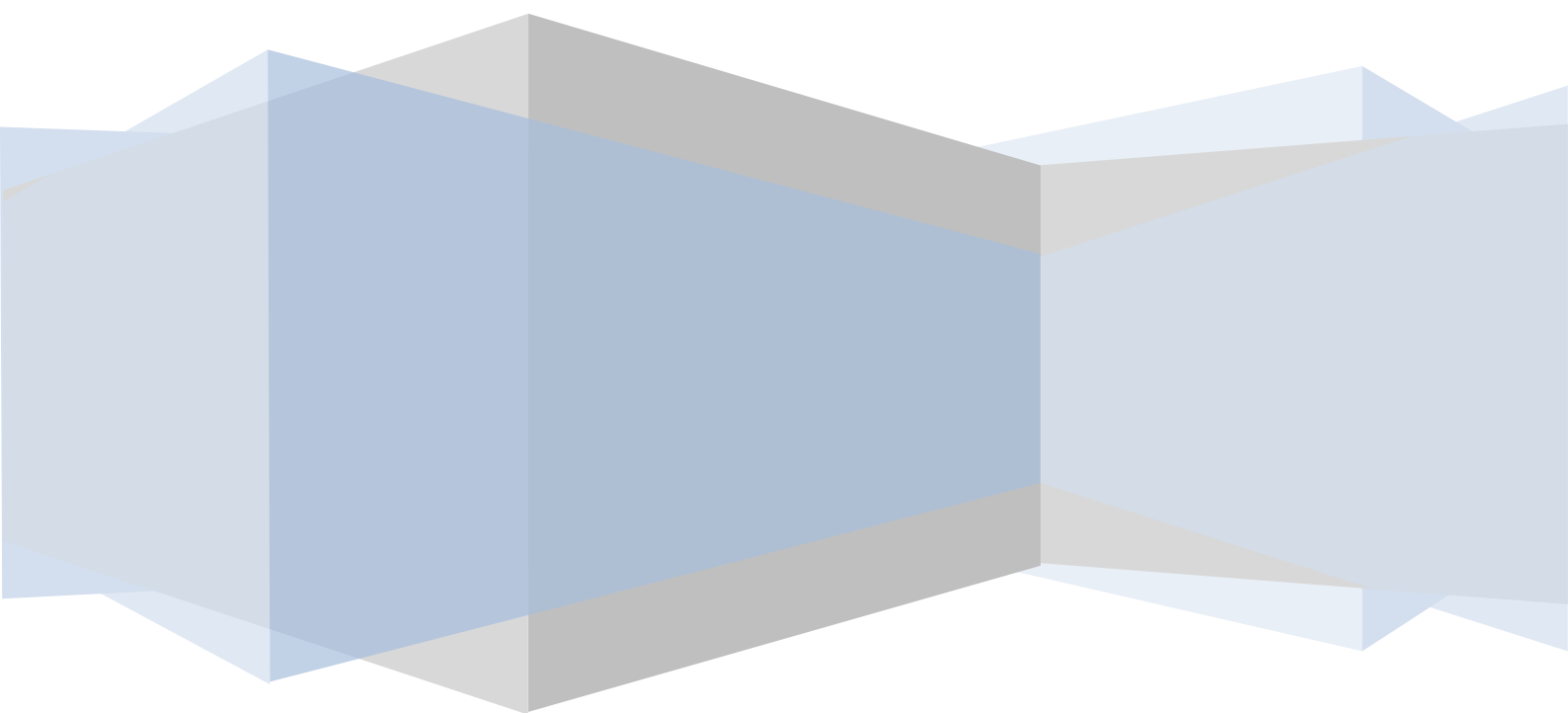


**Методичні рекомендації з курсу  
ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ ТЕОРІЇ  
ТА ПРАКТИКИ**



ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА  
Соціально-психологічний факультет  
Кафедра соціальних технологій

**Методичні рекомендації з курсу  
«Основи гендерної теорії та практики»**

Житомир-2020

**УДК 316.614:369(477)**  
**М54**

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного  
університету імені Івана Франка  
(протокол № 3 від 28 лютого 2020 року)*

**Рецензенти:**

**Білецька І.О.** – доктор педагогічних наук, професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

**Булах І.С.** – доктор психологічних наук, професор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

**М54**       Методичні рекомендації з курсу «Основи гендерної теорії та практики» / укладачі О.Л. Остапчук, С.А. Котловий. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. – 44 с.

Методичні рекомендації складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньою програмою підготовки бакалаврів. Представлене видання рекомендоване для студентів за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Методичні рекомендації складаються зі: вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, наявні завдання та вимоги до підсумкових модульних робіт і до екзамену, список рекомендованої літератури.

**УДК 316.614:369(477)**  
©Остапчук О.Л.,Котловий С.А., 2018

## ЗМІСТ

1.	Передмова .....	4
2.	Розподіл навчального часу по темах і видах навчальних занять з навчальної дисципліни.....	5
3.	Загальні рекомендації до організації самостійної роботи студентів	10
4.	Модуль 1.Сутність соціальної політики.....	12
5.	Модуль 2. Закономірності формування соціальної політики.....	28
6.	Перелік теоретичних питань до екзамену з навчальної дисципліни «Основи гендерної теорії та практики».....	37
7.	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни .....	38
8.	Рекомендована література до курсу «Основи гендерної теорії та пратики».....	42

## ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Основи гендерної теорії та практики” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 231 “Соціальна робота”.

**Метою** викладання навчальної дисципліни “**Основи гендерної теорії та практики**” є формування у майбутніх соціальних працівників системного знання з питань гендерної освіти та виховання, особливостей гендерної соціалізації, специфіки гендерних проблем та шляхів їх розв’язання, розвиток гендерно чутливої свідомості студенток та студентів

**Предметом** дисципліни є закономірності та способи збереження гендерної рівності. Міждисциплінарні зв’язки простежуються із такими курсами: «Філософія», «Соціологія», «Основи соціалізації особистості», «Теорія та історія соціальної роботи», «Соціальна робота», «Етика соціальної роботи» та інші.

Основними завданнями вивчення дисципліни “**Основи гендерної теорії та практики**” є:

- Вироблення системи знань про гендерні дослідження в цілому, та гендерну освіту й педагогіку, зокрема. Знання законодавчих актів, які регулюють питання гендерної рівності, положень та сутності гендерного підходу, сучасних тенденцій та проблем гендерного розвитку суспільства, знання форм і методів гендерного виховання, особливостей гендерної соціалізації, механізмів дії гендерних стереотипів тощо.
- Набуття умінь і навичок розпізнавати гендерні проблеми, здійснювати гендерний аналіз, враховувати гендерний підхід при плануванні, розв’язувати гендерні конфлікти, створювати виховне середовище, вільне від гендерних упереджень, підтримувати партнерські взаємовідносини між статями тощо.
- Розвиток професійно-важливих якостей (емпатія, толерантність, асертивність) та мотивації до захисту рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, подальшої самоосвіти з гендерних питань.

### **Програмні компетентності:**

- *Загальні компетентності:* здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

- *Спеціальні (фахові) компетентності:* здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади; здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм, здатність до генерування нових ідей та креативності в професійній сфері;

**Програмні результати навчання:** пояснити соціальні наслідки політики у сфері прав людини; розробити соціальний проект.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, 4 кредити ЕКТС.

### Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<b>Модуль 1 Гендерні перетворення у суспільстві</b>												
Змістовний модуль 1. Основи гендерної теорії.	9	2	2			5	11	2				9
Змістовний модуль 2. Гендерні стереотипи.	12	2	4			6	11		2			9
Змістовний модуль 3. Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації.	11	2	2	2		5	11			2		9
Змістовний модуль 4. Гендерні проблеми професійного становлення.	11	2	2	2		5	9					9

Змістовний модуль 5. Відповідальне батьківство.	9		2	2		5	9					9
Змістовний модуль 6. Гендер у медіа та рекламі.	8		2			6	9					9
<b>Разом за модулем 1</b>	<b>60</b>	<b>8</b>	<b>14</b>	<b>6</b>	<b>-</b>	<b>32</b>	<b>60</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>		<b>54</b>
<b>Змістовий модуль 2. «Проблеми освіти і педагогіки крізь призму гендеру»</b>												
Змістовний модуль 7. Інструментарій гендерних досліджень.	11	2	2			7	13	2				11
Змістовний модуль 8. Гендерне бюджетування як ефективна управлінська технологія	12	2	2			8	11					11
Змістовний модуль 9. Дослідження за методом ЗР	13	2	2	2		7	13		2			11
Змістовний модуль 10. Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників	14	2	2	2		8	13			2		11
Змістовний модуль 11. Гендерно	10		2			8	10					10

обумовлене насилля: системний аналіз												
<b>Разом за модулем 2</b>	<b>60</b>	<b>8</b>	<b>10</b>	<b>4</b>	<b>-</b>	<b>38</b>	<b>60</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>-</b>	<b>54</b>
<b>Усього годин</b>	<b>120</b>	<b>16</b>	<b>24</b>	<b>10</b>	<b>-</b>	<b>70</b>	<b>120</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>4</b>	<b>-</b>	<b>108</b>

**Теми практичних занять  
(денна форма)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основи гендерної теорії	2
2.	Гендерні стереотипи	4
3.	Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації	2
4.	Гендерні проблеми професійного становлення	2
5.	Відповідальне батьківство	2
6.	Гендер у медіа та рекламі	2
7.	Інструментарій гендерних досліджень	2
8.	Гендерне бюджетування як ефективна управлінська технологія	2
9.	Дослідження за методом ЗР	2
10.	Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників	2
11.	Гендерно обумовлене насилля: системний аналіз	2
	<b>Всього</b>	<b>24</b>

**Теми практичних занять  
(заочна форма)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Гендерні стереотипи	2
2.	Дослідження за методом ЗР	2
	<b>Всього</b>	<b>4</b>

**Теми лабораторних занять  
(денна форма)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти	2



	гендерної соціалізації	
2.	Гендерні проблеми професійного становлення	2
3.	Відповідальне батьківство	2
4.	Дослідження за методом ЗР	2
5.	Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників	2
	Всього	10

**Теми лабораторних занять  
(денна форма)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації	2
2.	Гендерні проблеми професійного становлення	2
3.	Відповідальне батьківство	2
4.	Дослідження за методом ЗР	2
5.	Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників	2
	Всього	10

**Теми лабораторних занять  
(заочна форма)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації	2
2.	Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників	2
	Всього	4

**Самостійна робота (денна,заочна форма)**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Здійснити гендерний аналіз підручника (на вибір).	6/9
2.	Здійснити гендерний аналіз навчальної програми (на вибір).	6/9
3.	Здійснити гендерний аналіз плану виховної роботи ЗНЗ.	6/9
4.	Здійснити гендерний аналіз дитячої літератури	5/9
5.	Здійснити гендерний аналіз зразків усної народної	5/8

	творчості	
6.	Здійснити гендерний аналіз зовнішньої реклами міста (за методологією О.Кісь).	5/8
7.	Провести педагогічне дослідження, проаналізувавши і порівнявши поведінку викладачки та викладача під час спілкування в аудиторії зі студентами.	5/8
8.	Підготувати мультимедійну презентацію на тему «Міжнародне та вітчизняне законодавство у сфері забезпечення гендерної рівності»	5/8
9.	Підготувати буклет або мультимедійну презентацію, що висвітлюють різні аспекти відповідального батьківства: раннього розвитку дитини, грудного вигодовування, профілактики йододефіциту, дружнього до сім'ї робочого середовища, рівного розподілу домашньої праці тощо.	5/8
10.	Розробити діалоги, що відображають техніки подолання супротиву гендерній рівності в освіті.	5/8
11.	Написати есе на тему: «Гендерна рівність як запорука сталого розвитку суспільства».	5/8
12.	Розробити соціально-педагогічний захід на гендерну тематику.	5/8
13.	Провести власне дослідження за методом ЗР.	5/8
	Разом	70/108

## ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до семінарських занять;
- виконання практичних завдань;
- конспектування першоджерел;
- підготовка рефератів;
- виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань;
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзаменів або заліків.

**Підготовка теоретичних питань до семінарських занять** передбачає опрацювання теми за питаннями семінарського заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і повністю виноситися на самостійне опрацювання.

### *Алгоритм підготовки.*

- Визначте питання для підготовки (мають бути розглянуті усі питання, вказані у плані семінарського заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання семінарського заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

**Підготовка рефератів** передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

### *Алгоритм підготовки.*

- Ознайомтеся з вимогами до реферату.

- Оберіть тему реферату.
- Підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Складіть план реферату.
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- Оформіть реферат відповідно до вимог.
- Здайте реферат викладачу у зазначений термін.

**Підготовка до підсумкових модульних робіт (ПМР), заліків та екзаменів** має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

#### *Алгоритм виконання*

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР, заліку або екзамену.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в інструктивно-методичних матеріалах до модуля або курсу).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, розв'язання окремих типів задач тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до семінарських занять та виконання практичних завдань до лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або вирішіть практичне завдання.

#### **Примітка**

✓ При виконанні завдань, винесених на самостійне опрацювання, Ви можете звертатися за *консультацією* до викладача. Про час проведення консультацій повідомляє викладач.

✓ Теми, які у повному обсязі виносяться на самостійне опрацювання, та індивідуальні завдання студент має *здати викладачу на консультації* (дату проведення консультації повідомляє викладач).

**Мета:** формування в студентів розуміння гендеру як соціокультурного конструкту, ознайомлення з базовими категоріями гендерної теорії та законодавчим підґрунтям, сприяння усвідомленню міждисциплінарності гендерних досліджень та впливу гендерного фактору на всі сфери суспільного життя.

### **Змістовий модуль 1. Основи гендерної теорії**

Основи гендерної теорії, базові поняття. Час і причини появи поняття «гендер». Розвиток гендерних досліджень, їх обумовленість соціокультурними умовами. Три основні теорії гендеру: теорія соціального конструювання гендеру; гендер як стратифікаційна категорія; гендер як культурна метафора. Міждисциплінарність гендерних досліджень. Зв'язок гендерної демократії і сталого розвитку суспільства. Українська держава на шляху до гендерної рівності. Відстеження впливу гендеру на різні сфери суспільного життя.

### **Змістовний модуль 2. Гендерні стереотипи.**

Групи гендерних стереотипів: стереотипи маскулінності-фемінності; стереотипи, пов'язані із відмінностями у змісті праці; уявлення про розподіл сімейних і професійних ролей між чоловіками і жінками; стереотипи щодо зовнішності та вимог до неї. Позитивний і негативний зміст гендерних стереотипів. Негативні тенденції, спричинені побутуванням гендерних стереотипів (різниця у розмірі заробітної плати чоловіків і жінок, дискримінація за ознакою статі, дисбаланс представництва статей у різних сферах суспільного життя, відсутність альтернативних моделей поведінки жінок і чоловіків), що посилюють напругу і перешкоджають самореалізації представників обох статей. Потреба відходу від стереотипних уявлень, спільне вироблення рецепту (способу).

### **Змістовний модуль 3. Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації.**

Місце соціалізації у гендерному розвитку особистості, механізми гендерної соціалізації, відмінності статево-рольової і гендерної соціалізації хлопчиків та дівчаток. Роль агентів гендерної соціалізації. Традиційна соціалізація дівчат (міф про «головне призначення» жінки; страх успіху; феномен «скляної стелі»; комплект 3 в 1; подвійна (потрійна) завантаженість жінок; зовнішність жінок і вимоги; до неї насильство над жінками) та хлопців (лідерство, суперництво; норма успішності/статусу; норма розумової твердості; норма фізичної твердості; норма антижіночності; норма емоційної твердості (за Ш.Берн). Нслідки традиційної соціалізації для чоловіків і жінок.

Зміст гендерно-чутливої соціалізації. Соціалізуючий вплив освітніх закладів на дівчат та хлопців.

#### **Змістовний модуль 4. Гендерні проблеми професійного становлення.**

Аналіз впливу гендерного фактору на процес професійного становлення особистості. Чинники, які впливають на професійне самовизначення, складові кар'єрного зростання, перепони, які стоять на шляху побудови кар'єри та способи їх подолання. Ключові тези: «Кожна людина незалежно від статі може досягти успіху в обраній професії», «Професійна зреалізованість – важливий компонент у структурі досягнень як чоловіка, так і жінки», «Розмежування на «чоловічі» і «жіночі» сфери зайнятості є дискримінаційним, бо обмежує розвиток особистості». Доцільність балансу особистої та професійної сфери життя жінок і чоловіків. Вплив гендерних стереотипів на виникнення синдрому «професійного вигорання». Важливість розвитку таких професійно важливих якостей соціального педагога, як толерантність, асертивність, емпатія.

#### **Змістовний модуль 5. Відповідальне батьківство.**

Проблеми сімейного виховання, підготовки до подружнього життя. Питання материнства та батьківства, раннього розвитку дитини, грудного вигодовування, спільного ведення домашнього господарства, спільної відповідальності за виховання дітей. Порівняльні особливості патріархатної та егалітарної моделей сім'ї, специфіка виховання хлопчика і дівчинки у цих сім'ях. Новітні тенденції трансформації інституту сім'ї: чоловік перестав бути єдиним годувальником, тому авторитарний стиль поведінки в сім'ї змінюється на авторитетний (І. Кон), що передбачає взаємозамінність у виконанні сімейних ролей, гнучкий розподіл домашніх обов'язків, відповідальність за виховання дітей, спільний внесок у сімейний бюджет та ін. Розуміння між батьками, підтримка, самореалізація, баланс сімейного та особистого, змістовне дозвілля, спільна участь у вихованні дітей, рівний розподіл домашньої роботи, як компоненти ідеї гендерної рівності, створюють сімейне середовище, сприятливе для розвитку дитини, дотримання її прав, формування гармонійної особистості. Щаслива сім'я – найкращий життєвий сценарій, приклад для наслідування дочками і синами.

#### **Змістовний модуль 6. Гендер у медіа та рекламі.**

ЗМІ як агент гендерної соціалізації особистості, образи чоловіків і жінок, які пропонують медіа. Гендерний аналіз сучасних друкованих видань та зразків зовнішньої реклами за методологією О. Кісь. Особливостями гендерно-коректної комунікації. Місце соціальної реклами у просуванні ідеї гендерної рівності в українському суспільстві. Розробка макету соціальної реклами на гендерну тематику.

## ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

### Практичне заняття №1.

#### ТЕМА: Основи гендерної теорії

*Мета:* ознайомити студентів з основами гендерної теорії, вивчити базові поняття, простежити вплив гендеру на різні сфери суспільного життя, закріпити інтерес до подальшого опанування ідеї гендерної рівності.

*План:*

1. Історичні аспекти розвитку та сучасний стан гендерних досліджень.
2. Основні теорії гендеру: теорія соціального конструювання гендеру; гендер як стратифікаційна категорія; гендер як культурна метафора.
3. Гендерні аспекти у різних сферах суспільного життя.

*Основні поняття:* гендер, стратифікація, ієрархія, гендерна рівність, концепція гендерної рівності, рівні права та можливості жінок і чоловіків.

#### Рекомендована література:

##### Основна:

1. Введение в гендерные исследования. Ч.1: Учебное пособие / Под ред. И.А. Жеребкиной – Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001.
2. Гендерні аспекти в методологіях гуманітарних наук: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Луцьк, 9-10 грудня 2004 р. – ВАТ «Волинська обласна друкарня». – 283 с.
3. Мельник Т.М. Гендер у світовій і національній думці // Науковий світ. – 2005. – № 12. – С.2-4.
4. Основи гендерного аналізу в дисциплінах соціогуманітарного циклу. Методичні рекомендації. Малес Л.В. – К.: Златограф, 2004. – 26 с.
5. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 536 с.
6. Петрова Р.Г. Гендерология и феминология: Учебное пособие. – 2-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2006. – 232 с.
7. Стрельник О. Гендерна нерівність: теоретико-методологічні підходи до інтерпретації // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. - № 4. – С. 147-154.
8. Трофимова Е.И. Терминологические вопросы в гендерных исследованиях // Общественные науки и современность. – 2002. – №6.

##### Допоміжна:

1. Болотська О. Формування сучасного світогляду жінок і чоловіків щодо необхідності гендерних перетворень у суспільстві // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. - № 3. – С. 56-60.
2. Інформаційно-просвітницьке видання «Я».

3. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – 280с.

**Питання по темі для самостійного опрацювання:**

1. Робота над першоджерелами:
  - М. Кімел «Гендероване суспільство».
  - Сандра Бем «Лінзи гендеру».
2. Наведіть вислови відомих громадських та політичних, наукових діячів, що аргументують важливість забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

**Запитання для самоаналізу та самоперевірки:**

1. Які зрушення намітилися у сфері гендерної політики?
2. Які прояви гендерного дисбалансу у різних сферах суспільного життя?
3. У чому полягає зміст основних концепцій гендеру?

**Практичне заняття №2-3.**

**ТЕМА: Гендерні стереотипи**

*Мета:* розглянути групи гендерних стереотипів, проаналізувати конструктивні та деструктивні їх функції, проілюструвати суперечність, коли суспільні очікування та настанови щодо усталеної поведінки вступають у конфлікт із прагненнями особистості.

*План:*

1. Групи гендерних стереотипів:
  - 1.1. Стереотипи маскулінності-фемінності;
  - 1.2. Стереотипи, пов'язані із відмінностями у змісті праці;
  - 1.3. Уявлення про розподіл сімейних і професійних ролей між чоловіками і жінками;
  - 1.4. Стереотипи щодо зовнішності та вимог до неї.
2. Негативні тенденції, спричинені побутуванням гендерних стереотипів
3. Рекомендації щодо відходу від стереотипних уявлень про місце та призначення жінок і чоловіків у суспільстві.

*Основні поняття:* гендерний стереотип, маскулінність, фемінність.

**Рекомендована література**

**Основна:**

1. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / ПРООН. – К., 2007. – 143 с.
2. Гендер и здоровье // Психология здоровья: Учебник для вузов / Под. ред. Г.С. Никифорова. – СПб.: Питер, 2006. – 607 с. – С. 230-240.



3. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 536 с.

4. Плахотнік О. Ліки від гендерних стереотипів. // Інформаційно-просвітницьке видання «Я». – 2007. – №2. – С.16.

5. Харченко Л. Трансформація гендерних стереотипів як соціально-педагогічна проблема // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. - № 3. – С. 61-65.

6. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К.: Укр. ін-т соц. досл., 2002. – 130 с.

#### **Допоміжна:**

1. Болотська О. Формування сучасного світогляду жінок і чоловіків щодо необхідності гендерних перетворень у суспільстві // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. - № 3. – С. 56-60.

2. Інформаційно-просвітницьке видання «Я».

3. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – 280с.

#### **Завдання для виконання**

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.  
2. Знати визначення основних понять.  
3. Провести вправи «Стань на позицію», «Ціна стереотипу» (вправи додаються).

4. Виробити рецепт від гендерних стереотипів.

5. Перегляд навчального фільму «*Гендер у нашому житті*» (ПРООН-ЄС, 2011 р.). Молодими людьми – героями фільму – піднімаються і переосмислюються традиційні питання сімейних стосунків та професійних ролей, поведінки хлопців і дівчат, можливостей самореалізації особистості тощо.

#### **Поточні контрольні питання**

1. В який спосіб впливають стереотипи?
2. Чи відчували Ви на собі дію стереотипів? Як Ви почувалися?
3. Які способи подолання гендерних стереотипів?

### **Практичне заняття №4**

#### **ТЕМА: Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації**

*Мета:* з'ясувати місце соціалізації у гендерному розвитку особистості, зрозуміти дію механізмів гендерної соціалізації, виявити відмінності статево-рольової і гендерної соціалізації хлопчиків та дівчаток, проаналізувати роль агентів гендерної соціалізації.

*План:*

1. Зміст поняття «гендерна соціалізація».
2. Відмінності гендерної і статево-рольової соціалізації хлопчиків та дівчаток.
3. Роль агентів гендерної соціалізації.
4. Традиційна соціалізація дівчат і хлопців як суспільна проблема.
5. Зміст гендерно-чутливої соціалізації.

*Основні поняття:* гендерна соціалізація, статево-рольова соціалізація, гендерно-чутлива соціалізація.

### **Рекомендована література**

#### **Основна:**

1. Берн Ш. Гендерная психология. — СПб.: Прайм ЕВРОЗНАК, 2001. — 320 с.
2. Гендерна педагогіка: Хрестоматія / Переклад з англ. В. Гайденко, А. Предборської; за ред. В. Гайденко. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 313 с. — С. 224.
3. Говорун Т.В., Кікінеджи О.М. Гендерна психологія: Навч. посіб. — К.: Академія, 2004. — 308 с.
4. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. — К.: „К.І.С.“, 2004. — 536 с.
5. Гендерная психология. Практикум. 2-е изд. / Под ред. И.С. Клециной. — СПб.: Питер, 2009. — 496 с.

#### **Допоміжна:**

1. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. — К.: К.І.С., 2005. — 280 с.
2. Гендерні студії: освітні перспективи (навчально-методичні матеріали). — К.: ПЦ „Фоліант“, 2003. — 80 с.
3. Цокур О., Іванова І. Основи гендерного виховання // Гендерний розвиток у суспільстві (конспекти лекцій). — К.: Фоліант, 2004. — С.183-222.
4. Проблеми освіти. Науково-методичний збірник / Кол. авт. — К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. — Вип.36. — 172 с.

### **Завдання для виконання**

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.
2. Знати визначення основних понять.
3. Провести рольові ігри на тему гендерної соціалізації.
4. Здійснити гендерний аналіз дитячої літератури та зразків усної народної творчості.

### **Поточні контрольні питання**

1. Яким чином підтримувані чоловіками маскулінні цінності обертаються проти своїх творців?
2. Як виховуються і культивуються норми чоловічої твердості та сили?
3. Які наслідки має традиційна соціалізація хлопців і дівчат?

## Практичне заняття №5

### ТЕМА: Гендерні проблеми професійного становлення

*Мета:* проаналізувати вплив гендерного фактору на процес професійного становлення особистості, обґрунтувати доцільність балансу особистої та професійної сфери життя жінок і чоловіків.

*Професійна спрямованість:* наголошено на важливості розвитку таких професійно важливих якостей соціального педагога, як толерантність, асертивність, емпатія.

*План:*

1. Гендерний аналіз сфери зайнятості.
2. Фактори дискримінації за ознакою статі на ринку праці: вік, сімейний стан, фізичний статус, освіта.
3. Синдром професійного вигорання та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти
4. Баланс особистої та професійної сфери життя жінок і чоловіків.
5. Практики забезпечення гендерної рівності у сфері праці: міжнародний досвід.

*Основні поняття:* дискримінація, сексизм, ейджизм, лукізм, расизм, дружнє до сім'ї робоче середовище, кар'єра, сегрегація на ринку праці.

#### Рекомендована література

##### Основна:

1. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – 280 с.
2. Нієманіс Астріда. Впровадження гендерних підходів: Практич. посібник / Марія Корчинська (пер. з англ.). — К.: К.І.С., Б. р. – 142 с.
3. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 536 с.
4. Синдром професійного вигорання та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К.: Міленіум, 2004. – 264 с.

##### Допоміжна:

1. Пашкова О. Теоретичні засади гендерної культури і смисложиттєві орієнтири // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. - № 1. – С. 61-68.
2. Гендерна проблематика соціокультурної сфери: Збірник студентських наукових робіт. / За заг. ред. О.Л. Остапчук. – Житомир, 2008. – 384 с.
3. Дискримінація жінок у сфері освіти // Альтернативный отчет о выполнении в Украине Конвенции ООН о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин / ВОО «Женский консорциум Украины». – Киев, 2008. – 49 с.

#### Завдання для виконання

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.
2. Знати визначення основних понять.

### **Поточні контрольні питання**

1. Які фактори впливають на професійне самовизначення?
2. Які перепони стоять на шляху побудови кар'єри? Які способи їх подолання?
3. Назвіть складові кар'єрного зростання?
4. Чи є виправданим поділ професій на «чоловічі» та «жіночі»?
5. Чому виникають нерівні умови в оплаті праці?
6. Від чого залежить успіх у роботі?

## **Практичне заняття №6**

### **ТЕМА: Відповідальне батьківство**

*Мета:* актуалізувати питання сімейного виховання та підготовки до подружнього життя, розглянути питання материнства та батьківства, раннього розвитку дитини, спільного ведення домашнього господарства, спільної відповідальності за виховання дітей; відстежити новітні тенденції трансформації інституту сім'ї.

*Професійна спрямованість:* обумовлена аналізом складових гендерної рівності, які створюють сімейне середовище, сприятливе для розвитку дитини, дотримання її прав, формування гармонійної особистості.

*План:*

1. Феномен материнства та батьківства.
2. Порівняльні особливості патріархатної та егалітарної моделей сім'ї, специфіка виховання хлопчика і дівчинки у цих сім'ях.
3. Новітні тенденції трансформації інституту сім'ї: гендерні аспекти.
4. Компоненти ідеї гендерної рівності, які створюють сімейне середовище, сприятливе для розвитку особистості.

*Основні поняття:* материнство, батьківство, патріархатна та егалітарна сім'ї.

### **Рекомендована література**

#### **Основна:**

1. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод. матеріали для тренера / Авт.-упоряд. О.В.Безпалько, Т.Л.Лях, В.В.Молочний, Т.П.Цюман; За заг. ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – 107 с.

2. Борисенко Ю.В., Портнова А.Г. Проблема отцовства в современном обществе // Вопросы психологии. – 2006. – №3. – С. 122 – 130.

3. Митченко С. Тато в декреті // Україна і світ сьогодні. – 07.11.2007
4. Папка з матеріали «Шведський досвід гендерних перетворень».
5. Отцы-воспитатели – [www.SUPERSTYLE](http://www.SUPERSTYLE)

#### **Допоміжна:**

1. Радчук Г., Тиунова О. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків. Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 120 с.
2. Стельмах Б. Хто заспіває колискову. – <http://www.presscat.org.ua>

#### **Завдання для виконання**

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.
2. Знати визначення основних понять.
3. Підготувати буклет або мультимедійну презентацію, що висвітлюють різні аспекти цієї теми: раннього розвитку дитини, грудного вигодовування, профілактики йододефіциту, дружнього до сім'ї робочого середовища, рівного розподілу домашньої праці тощо.
4. Перегляд документального відео та написання відгуку:

•Д/Ф «Хто заспіває колискову...» (із серії «Гендерний монтаж», 2006 р.). Просвітницько-популярний фільм, спрямований на формування відповідального батьківства. Чоловіки (тато, дідусь) у відпустці по догляду за дитиною очима жінок і чоловіків. Відпустка по догляду за дитиною – право чоловіка чи його обов'язок?

•Д/ф «Основний чоловічий інстинкт» (Творче об'єднання «ТОРО», 2009р.) розміщений на ресурсі <http://www.toro.org.ua/news/325.html> У передмові зазначено наступне: «У 19-ти хвиликах фільму «Основний чоловічий інстинкт» детально розкрито секрет чоловічого щастя. Про це свідчать самі чоловіки, які у відвертій розмові говорять про те, що наповнює їх життя сенсом та радістю. Вони називають це «чоловічим інстинктом». Захований глибоко в душі та пригнічений життєвими стереотипами, він є в кожному чоловічому серці. Але далеко не кожен має мужність проявляти його та жити за його відчуттями. Не розуміючи того, що саме він робить щасливими не тільки чоловіків, а й тих хто поруч. Адже чоловік – перш за все батько. Про це потурбувалася природа. Кохання, сім'я, щасливе дитинство, сімейне щастя, виховання дитини, ніжна турбота – все це він – «чоловічий» або «батьківський», інстинкт. Відчути його в своєму серці допоможуть усім охочим сім чоловіків-учасників фільму, які пройшли шлях від палкого кохання та партнерських пологів до справжнього, чоловічого виховання дитини»<sup>1</sup>.

#### **Поточні контрольні питання**

1. Що включає в себе догляд за дитиною?
2. Яким є відповідальний тато?
3. Чому реакція суспільства на чоловіків, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, є неоднозначною?

<sup>1</sup> <http://www.toro.org.ua/news/325.html>.

## Практичне заняття №7

### ТЕМА: Гендер у ЗМІ та рекламі

*Мета:* дослідити роль ЗМІ як одного з важливих агентів гендерної соціалізації особистості, висвітлити образи чоловіків і жінок, які пропонують медіа, опанувати навички гендерного аналізу сучасних друкованих видань та зразків зовнішньої реклами, ознайомитися з особливостями гендерно-коректної комунікації.

#### *План:*

1. ЗМІ як агент гендерної соціалізації особистості, їх структура, ознаки та функції.
2. Образи чоловіків і жінок, які пропонують медіа.
3. Гендерний аналіз сучасних друкованих видань та зразків зовнішньої реклами.
4. Особливості гендерно-коректної комунікації.

*Основні поняття:* ЗМІ, реклама, мачізм, фейсизм, стереотипізація, оречевлення, еротизація.

#### Рекомендована література

##### Основна:

1. Осторожно, сексизм! Взгляд на рекламу через «гендерные очки» // Я. – 2007. – №1. – С.30-32.
2. Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість: Практичний посібник для журналістів та працівників ЗМІ. / Н.М. Сидоренко, М.М. Скорик, та ін.; ред-упоряд. Н.М. Сидоренко. – К.: «К.І.С.», 2004.
3. Грошев И.В. Рекламные технологии гендера // Общественные науки и современность. – 2002. – №4. – С. 173.
4. Методичні рекомендації з організації та проведення гендерних відеоклубів / [авт.-уклад. С. В. Котова-Олійник, О. Л. Остапчук]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. – 132 с.

##### Допоміжна:

1. Гендерні питання в засобах масової інформації: Матеріали на допомогу працівникам ЗМІ та організаторам курсів з гендерної проблематики / І. Ігнатова, О. Куц (упоряд.); Київська міська організація «Жінки в засобах масової інформації», ПРООН. – К., 1997.
2. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / ПРООН. – К., 2007. – 143 с.

##### Завдання для виконання

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.
2. Знати визначення основних понять.
3. Здійснити гендерний аналіз зовнішньої реклами міста (за методологією О.Кісь).

4. Перегляд та написання відгуку на навчальні докуметальні фільми:

- *«Стереотипні образи жінок і чоловіків у рекламі»* (із серії «Незручна тема»), у якому звертає увагу на гендерно-стереотипізовані рекламні образи, штучність їх створення, масового тиражування та небезпеки наслідування.

- *«Гендерні стереотипи у ЗМІ»* (ПРООН-ЄС, 2011 р.). Проблема конструювання реальної дійсності віртуальними медійними образами, насиченими гендерними стереотипами, які намагаються наслідувати сучасні жінки і чоловіки, а також про проблеми, пов'язані з цим процесом.

#### **Поточні контрольні питання**

1. Які образи жінок і чоловіків найчастіше створюються і використовуються рекламою?

2. Які наслідки для жінок і чоловіків від наслідування образам, представленим у ЗМІ та рекламі?

3. Чи дотримуються виробники і замовники реклами законодавчих норм?

4. Які візуальні і вербальні засоби використовують замовники та розробники реклами, щоб привернути увагу споживачів/споживачок?

## **Лабораторний курс**

### **Лабораторне заняття № 1.**

**ТЕМА: Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації.**

#### **Практичне завдання:**

1. Проведіть дослідження за планом та методикою з 1 хлопчиком та 1 дівчинкою (будь-якого віку).

#### **«Образи хлопчиків і дівчаток у казках»**

**Мета:** виявити стереотипи уявлення серед учнів про казкових персонажів хлопчиків та дівчаток.

**Завдання:** розглянути поведінку хлопчиків та дівчаток у казках, визначити їх гендерні ролі.

#### **Складові завдання:**

1. Назвати п'ять казок із характерним образом дівчинки..

2. Описати та проаналізувати риси кожної казкової дівчинки та створити загальний образ.

3. Аналогічно назвати п'ять казок, де головними героями є хлопчики.

4. Створити з рис казкових хлопчиків загальний образ чоловічого персоналу.

5. Довідатись у досліджуваних, чи хотіли б вони бути схожими на цих «узагальнених героїв» і чому?

б. Запропонувати учням навести приклади сучасних мультиплікаційних героїв хлопчиків і дівчаток. Чи зустрічається серед них нетрадиційний розподіл ролей і поведінки (наприклад, дівчатка займаються характерними чоловічими справами, хлопчики – жіночими).

2. Проведене дослідження здати у формі звіту.

3. Переглянути 1 підручник з будь-якого предмету для учнів початкових класів, визначити як представлені там гендерні ролі та установки. Як це впливає на соціалізацію учнів.

## Лабораторне заняття № 2.

### ТЕМА: Гендерні проблеми професійного становлення

#### Практичне завдання:

1. Перегляньте та напишіть відгук на навчальні фільми:

- Навчальний фільм *«Про кар'єру жінок і чоловіків»* (із циклу «Незручна тема», 2007 р.). Цей фільм дає відповіді на питання, чому українські жінки за однакову з чоловіками роботу отримують на 30-40 % менше платні, ніж чоловіки; чому 80% керівників в Україні – чоловіки? Піднято питання щодо можливостей, проблем та успіхів жінок і чоловіків у створенні кар'єри, розглянуто перешкоди на шляху професійного становлення жінок.

- Навчальний фільм *«Гендер на роботі та в бізнесі»* (ПРООН-ЄС, 2011 р.). Документальний фільм про різноманітний світ професій, які можуть обирати жінки і чоловіки, щоб бути реалізованими та щасливими. У фільмі представлені різні образи: наприклад, жінка-коваль, чоловік-народний майстер із вишивки, жінка-майор, жінка-відеооператор, чоловік-бібліотекар, чоловік-бібліотечний блогер, жінка-Голова правління банку, чоловік-флорист. Звертає на себе увагу питання нестереотипного хобі, яке часто стає запорукою успішної професійної самореалізації. Якості характеру теж значною мірою впливають на особистісний вибір у професії та побудову кар'єри.

- Короткометражний фільм *«Майстерність не має статі»* (виготовлений у рамках конкурсу «Ген рівності», Проект ПРООН-ЄС, 2011 р.).

*Запитання для самоаналізу та самоперевірки:*

1. Які фактори впливають на професійне самовизначення?
2. Які перепони стоять на шляху побудови кар'єри? Які способи їх подолання?
3. Назвіть складові кар'єрного зростання?
4. Чи є виправданим поділ професій на «чоловічі» та «жіночі»?
5. Чому виникають нерівні умови в оплаті праці?
6. Від чого залежить успіх у роботі?



## Рекомендована література

### Основна:

1. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – 280 с.
2. Нієманіс Астріда. Впровадження гендерних підходів: Практич. посібник / Марія Корчинська (пер. з англ.). — К.: К.І.С., Б. р. – 142 с.
3. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 536 с.
4. Синдром професійного вигорання та професійна кар’єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / За наук. ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – К.: Міленіум, 2004. – 264 с.

### Допоміжна:

1. Пашкова О. Теоретичні засади гендерної культури і смисложиттєві орієнтири // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. - № 1. – С. 61-68.
2. Гендерна проблематика соціокультурної сфери: Збірник студентських наукових робіт. / За заг. ред. О.Л. Остапчук. – Житомир, 2008. – 384 с.
3. Дискримінація жінок в сфері освіти // Альтернативный отчет о выполнении в Украине Конвенции ООН о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин / ВОО «Женский консорциум Украины». – Киев, 2008. – 49 с.

## Лабораторне заняття № 3.

### ТЕМА: Відповідальне батьківство

#### Практичне завдання:

1. Проведіть дослідження, використовуючи запропоновані методики.

#### Методика вивчення гендерних установок «Малюнок чоловіки і жінки»

*Вивчення особистості за допомогою графічних презентацій один з найбільш перспективних методів її дослідження. Методика «Малюнок чоловіки і жінки» спрямована на вивчення гендерних аттitudов особистості.*

*У даний час поняття «гендерні установки» розглядається як синонімічне поняття «гендерні стереотипи». Тим часом, в психологічній науці область значення поняття «установка» децю інша (ширша). Гендерна установка – це системна характеристика, актуалізується як на свідомому, так і на невідомому рівнях в системі гендерних відносин. Під гендерним аттitudом розуміється домінуюча гендерна позиція (орієнтація) щодо свого і протилежної статі.*

*Процедура вивчення передбачає зображення фігур чоловічої і жіночої статі. Переваги використання «рисункової» техніки при дослідженні тендерних аспектів актуалізації особистості пов'язані з високими здібностями методик даного класу, інформативністю в плані відображення емоційних аспектів відношення, слабкою структурованістю стимульного матеріалу, можливістю максимального самовираження для особистості. У малюнку на задану тему, як у дзеркалі відбивається специфіка психологічного і соціального досвіду людини. В даному випадку це характерні особливості тендерної соціалізації особистості, актуалізуються в символічній формі.*

### **Інструкція**

«Намалюйте олівцем на чистому аркуші паперу чоловіка і жінку». На відмінну від відомих «рісуночних» методик, які передбачають зображення людської фігури, тут принципово інший є постановка задачі: випробуваний підштовхується до реалізації концепту, що відображає його бачення характеру відносин між чоловіком і жінкою.

### **Інтерпретація**

Схема включає аналіз наступних показників: просторового розташування фігур, їх абсолютної і відносної величини, особливостей зображення і пропорцій частин тіла, графічної якості зображення постатей свого і протилежної статі, символічного трактування зображення деталей, дій, предметів, ступеня закінченості малюнка.

***Виділяються такі тендерні установки:***

#### **1. Співпраця**

Гендерна установка «співпраця» представлена малюнками, на яких чоловік і жінка включені в загальну діяльність. Часто ця сценка з життя: чоловік і жінка саджають дерево; знаходяться за робочими місцями; в домашньому інтер'єрі вона готує, він читає газету і т.п. Для таких досліджуваних суб'єкти протилежної статі розглядаються не стільки в емоційному, скільки в соціальному плані, а саме: скоріше як суб'єкти діяльності, в «діяльнісному» контексті. Слід зауважити, що чоловік на таких малюнках зодягнений символами статусу: кейс, дипломат, капелюх, елегантний одяг. Для таких досліджуваних справа, кар'єра, соціальний статус – найважливіші життєві цінності. Самі вони мають високий рівень домагань, відрізняються практичністю, діловитістю, цілеспрямованістю, часто орієнтовані на матеріальні цінності.

#### **2. Опора**

«Опора» діагностується в наступних випадках: фігури чоловіка і жінки зображені приблизно рівними за розміром, вони однаково ретельно промальовані і добре декоровані, немає видимого переваги тому чи іншому персонажу. Вони міцно тримаються за руки, що символізує підтримку, спаяність, єдність. Створюється враження, що жінка і чоловік як би спираються один на одного, знаходять підтримку в цьому союзі. Малюнки такого типу зустрічаються переважно у молодих випробуваних обох статей,

але частіше у дівчат. Дані тестування виявляють у таких досліджуваних: м'якість, відсутність агресивності, дружелюбність. В анамнезі благополучна батьківська сім'я і відсутність конфліктів, стресів і серйозних ускладнень в області особистих, інтимних відносин.

### **3. Ізоляція**

«Ізоляція» представлена малюнками, на яких жінка і чоловік зображені що стоять в профіль або відвернувшись один від одного. Наявність зазначених ознак свідчить про існування проблем в області гетеро-сексуальних відносин. Такі малюнки зустрічаються у випробуваних в разі розриву, краху інтимних відносин, серйозних потрясінь, які є наслідком конфліктів в області взаємовідносин статей. Дані тестування виявляють у таких досліджуваних знижений фон настрою, депресію, дистанційованість.

### **4. Незалежність**

Гендерна установка «незалежність» представлена малюнками, на яких і чоловік і жінка зображені анфас, що стоять на певній відстані один від одного. Кожен з персонажів як би сам по собі («самодостатній»). На малюнках відстань між зображеними персонажами варіюється: 1=3 см до 18=20 см. При цьому діє наступна закономірність: чим більша фізична відстань між персонажами на малюнку, тим більша психологічна «відстань» між суб'єктами і представниками протилежної йому статі. Дані тестування виявляють у таких досліджуваних: стриманість, соціальну незручність, невпевненість у собі, боязкість, скритність, егоцентризм. Зазначені риси можуть бути представлені як у повному обсязі, так і частково. Особливо актуально вказане вище відносно тих випробуваних, на малюнках яких руки у зображених персонажів заведені за спину або опущені в кишені. Таке положення рук показник боязкості, стриманості. Однак гендерна установка «незалежність» виявляє не тільки зазначені вище риси, провідним фактором в яких є параметр «невпевненість в собі», а й інший, не менш значимий фактор «опору на себе».

### **5. Загрозливий об'єкт**

Гендерний атитюд «загрозливий об'єкт» представлено малюнками, на яких чоловік або жінка зображені в якості несучих загрозу.

### **6. Незрозумілий об'єкт**

Гендерний атитюд «незрозумілий об'єкт» представлено малюнками, на яких зображення чоловіка або жінки не до кінця промальовано, має незакінчені деталі особи, що заважає чітко уявити персонажів.

### **7. Малоцінний об'єкт**

Гендерний атитюд «малоцінний об'єкт» представлено малюнками, на яких один або обидва персонажі зображені і мають малу цінність: невисокого зросту, некрасиві, неакуратні.

### **Рекомендована література**

Лавриненко Н.В. Гендерні відносини в родині / Н.В. Лавриненко // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: «К.І.С.». – 2004. – С. 43-44.117

## Питання до підсумкової модульної контрольної роботи 1.

1. Історичні аспекти розвитку та сучасний стан гендерних досліджень.
2. Основні теорії гендеру: теорія соціального конструювання гендеру; гендер як стратифікаційна категорія; гендер як культурна метафора.
3. Групи гендерних стереотипів:
4. Стереотипи маскулінності-фемінності;
5. Стереотипи, пов'язані із відмінностями у змісті праці;
6. Уявлення про розподіл сімейних і професійних ролей між чоловіками і жінками;
7. Стереотипи щодо зовнішності та вимог до неї.
8. Негативні тенденції, спричинені побутуванням гендерних стереотипів
9. Рекомендації щодо відходу від стереотипних уявлень про місце та призначення жінок і чоловіків у суспільстві.
10. Зміст поняття «гендерна соціалізація».
11. Відмінності гендерної і статево-рольової соціалізації хлопчиків та дівчаток.
12. Роль агентів гендерної соціалізації.
13. Традиційна соціалізація дівчат і хлопців як суспільна проблема.
14. Зміст гендерно-чутливої соціалізації.
15. Гендерний аналіз сфери зайнятості.
16. Фактори дискримінації за ознакою статі на ринку праці: вік, сімейний стан, фізичний статус, освіта.
17. Синдром професійного вигорання та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти
18. Баланс особистої та професійної сфери життя жінок і чоловіків.
19. Практики забезпечення гендерної рівності у сфері праці: міжнародний досвід.
20. Порівняльні особливості патріархатної та егалітарної моделей сім'ї, специфіка виховання хлопчика і дівчинки у цих сім'ях.
21. Новітні тенденції трансформації інституту сім'ї: гендерні аспекти.
22. Компоненти ідеї гендерної рівності, які створюють сімейне середовище, сприятливе для розвитку особистості.
23. Феномен материнства та батьківства.
24. ЗМІ як агент гендерної соціалізації особистості, їх структура, ознаки та функції.
25. Образи чоловіків і жінок, які пропонують медіа.
26. Гендерний аналіз сучасних друкованих видань та зразків зовнішньої реклами.
27. Особливості гендерно-коректної комунікації.

---

---

## **МОДУЛЬ II «ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЕНДЕРУ»**

---

---

### **Змістовний модуль 7. Інструментарій гендерних досліджень.**

Гендерний аналіз як процес оцінки різного впливу, спричиненого на жінок і чоловіків існуючими програмами, законодавством, державним політичним курсом у всіх сферах життя суспільства і держави. Види гендерного аналізу: оцінка гендерного впливу, Гарвардський метод, метод Лонгве, гендерне мапування, метод «ЗР». Метод LFA. Гендерно десегредовані статистичні дані: особливості збору та специфіка їх інтерпретації. Психодіагностичний інструментарій.

### **Змістовний модуль 8. Гендерне бюджетування як ефективна управлінська технологія**

Сутність та принципи гендерного бюджетування. Міжнародний досвід впровадження гендерного бюджетування. Досвід України з впровадження гендерного бюджетування у різних сферах (освіта, соціальний захист та забезпечення, охорона здоров'я, культура та ін.). Роль гендерного бюджетного аналізу у прийнятті виважених управлінських рішень.

### **Змістовний модуль 9. Дослідження за методом ЗР**

Методика трьох Р (Р1 – репрезентація, Р2 – ресурси, Р3 – реалії) була розроблена в Швеції для того, щоб впроваджувати гендерний підхід у шведських муніципалітетах. Досвід, отриманий унаслідок використання методики «ЗР», демонструє, що її можна успішно використовувати для унаочнення гендерних схем у різних сферах діяльності, в т.ч. й освіті. Логіка, покладена в основу методики «ЗР», полягає у тому, щоб не допустити прийняття рішення або ініціативи, які б закріплювали нерівність між жінками і чоловіками. Методика «ЗР» показує можливість вивчення того, чи не вбудовано якісь дискримінаційні практики у робочі процедури. Розгляд прикладів застосування методики.

### **Змістовний модуль 10. Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників**

Вироблення практичних рекомендації щодо імплементації гендерного підходу у професійну діяльність соціального працівника, його застосування у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Врахування гендерного підходу в роботі з учнями, батьками, педагогічним колективом. Гендерні аспекти змістовного дозвілля молоді, що включає формування умінь підготовки та проведення соціально-педагогічних заходів з урахуванням гендерного компоненту, оцінки дозвіллевих форм діяльності на предмет можливостей для включення гендерної складової. Специфіка проведення акції «16 днів протидії гендерному насильству» та інших тематичних заходів. Самоосвіта соціального педагога з гендерних питань.

## **Змістовний модуль 11. Гендерно обумовлене насилля: системний аналіз**

Сутність, прояви і види насильства. Насилля як проблема структурної нерівності. Неприпустимість насильства над людиною та активна позиція протидії цьому явищу. Гендерна специфіка насилля: дівчата зазвичай зазнають сексуального насильства, насильства з боку юнаків чи чоловіків, в деяких регіонах – насильства в результаті шкідливих традиційних практик, хлопчики більше страждають від жорстоких фізичних покарань, насильства з боку банд. Питання домашнього насилля, жертвами якого переважно є жінки й діти. Особливості перебігу міжнародної кампанії «Стоп насильству!», інформаційний компонент кампанії «Я проти насильства». Алгоритм (способи) поведінки у ситуації насилля чи торгівлі людьми, роль гендерної рівності у подоланні насильства.

### **ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ**

#### **Практичне заняття №8**

##### **ТЕМА: Інструментарій гендерних досліджень**

*Мета:* розкрити сутність гендерного аналізу та його методів.

*План:*

1. Поняття «гендерного аналізу».
  2. Методи гендерного аналізу: оцінка гендерного впливу, Гарвардський метод, метод Лонгве, гендерне мапування та метод «ЗР».
  3. Логіко-структурний підхід до планування з урахуванням гендерного компоненту.
  4. Гендерно десегредовані статистичні дані: особливості збору та специфіка їх інтерпретації.
  5. Психодіагностичний інструментарій.
- Основні поняття:* гендерний аналіз, Гарвардський метод, метод Лонгве, гендерне мапування та метод „ЗР”, логіко-структурний підхід, гендерно дисегредовані статистичні дані.

#### **Рекомендована література:**

##### **Основна:**

1. Богуславська Ю.С. Гендерні дослідження: Методичний посібник до семінарських занять і самостійної роботи студентів. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 87 с.
2. Введение в гендерные исследования. Ч.1: Учебное пособие / Под ред. И.А. Жеребкиной – Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001.
3. Гендерні аспекти в методологіях гуманітарних наук: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Луцьк, 9-10 грудня 2004 р. – ВАТ «Волинська обласна друкарня». – 283 с.

4. Нієманіс Астріда. Впровадження гендерних підходів: Практич. посібник / Марія Корчинська (пер. з англ.). — К. : К.І.С., Б. р. — 142 с.
5. Проблема гендерної нерівності в педагогічній освіті (Аналітична інформація за результатами «фокус-групового» соціально-психологічного дослідження). — К.: ПЦ «Фоліант», 2003. — 59 с.
6. Малкина-Пых И.Г. Гендерная терапия. — М.: Эксмо, 2006. — 928 с.
7. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. — К.: К.І.С., 2005. — 280 с.

## **Практичне заняття № 9.**

### **ТЕМА: Гендерне бюджетування як ефективна управлінська технологія**

*Мета:* розкрити сутність та технологію гендерного бюджетування.

*План*

1. Сутність та принципи гендерного бюджетування.
2. Міжнародний досвід впровадження гендерного бюджетування.
3. Досвід України з упровадження гендерного бюджетування у різних сферах (освіта, соціальний захист та забезпечення, охорона здоров'я, культура та ін.).
4. Роль гендерного бюджетного аналізу у прийнятті виважених управлінських рішень.

*Основні поняття:* гендерне бюджетування, гендерний аналіз, бюджет, цільова програма, бюджетна програма, видатки, управління, програмно-цільовий метод, гендерні розриви.

### **Рекомендована література:**

#### **Основна:**

1. Бюджетний кодекс України, від 8 липня 2010 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — стаття 19, зі змінами, згідно Закону [№ 2646-VIII від 06.12.2018.](#) — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», від 8 вересня 2005 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України — 2005. — стаття 1. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, наказ №1 Міністерства фінансів України, від 2 січня 2019 року [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19>

4. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – 2017 – 174 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-i-aka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr>

5. Впровадження комплексного гендерного підходу в роботу органів державної виконавчої влади на регіональному рівні: Методичні рекомендації / Авт.-упоряд.: Євченко С.В., Остапчук О.Л. – Житомир, Видавник: ФОП Оржехівський, 2018. – 56 с.

6. Гендерно-орієнтоване бюджетування в Україні : теорія і практика : Методичний посібник. – К.: ФОП Клименко, 2016. – 92 с.

7. Гендерний бюджетний аналіз програм пілотних областей та галузевих міністерств. – К.: Проект ГОБ, 2016. – 102 с.

#### **Допоміжна:**

1. Гендерний бюджетний аналіз програми надання загальної середньої освіти загально-освітніми школами-інтернатами у Житомирській області / О.Л. Остапчук, В.В. Турський // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень / за заг. ред. Н.П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2019. — Вид. 9. — 96 с. – С.75-78.

2. Гендерний бюджетний аналіз у сфері підготовки кадрів для галузі культури і мистецтва у Житомирській області / О.Л. Остапчук, В.В. Турський // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень / за заг. ред. Н.П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2018. — Вид. 8. — 96 с. – С.75-78.

3. Реалізація гендерної бюджетної ініціативи у сфері позашкільної освіти в Житомирі / О.Л. Остапчук, С. В. Євченко // Гендерний журнал «Я» / Вид-во «Планета-Принт». – №1 (42) – 2017. – С. 33-35. - <http://krona.org.ua/assets/files/journal/Gendernyi-zhurnal-Ya-42-2017.pdf>

### **Практичне заняття № 10.**

#### **ТЕМА: Дослідження за методом 3Р**

*Мета:* продемонструвати існування гендерних схем у різних сферах діяльності, в т.ч. й освіти та окреслити шляхи їх подолання.

*План:*

1. Сутність методики трьох Р (Р1 – репрезентація, Р2 – ресурси, Р3 – реалії).

2. Досвід використання методики «3Р»: міжнародні та вітчизняні



практики.

### **Рекомендована література**

#### **Основна:**

1. Карбовська Н., Литвинова Т. Інструменти інтегрування концепції гендерної рівності в роботу органів місцевої влади: посібник. – К.: УЖФ, 2010. – 116 с.

2. Папка з матеріалами «Логіко-структурний підхід до планування з урахуванням гендерного компоненту».

3. Посібник для тренерів/тренерок з гендерної чутливості та впровадження гендерної політики в Україні. – К.: ПРООН, 2010. – 202 с.

#### **Допоміжна:**

1. Гендерная интеграция: Возможности и пределы социальных инноваций / Ред.-сост. О.Б. Савинская, Е.В. Кочкина, Л.Н. Федорова. – СПб.: Алетейя, 2004. – 298 с.

#### **Завдання для виконання**

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.
2. Знати визначення основних понять.
3. Проведення власного дослідження за методом ЗР.
4. Презентація результатів дослідження за методом ЗР.

#### **Поточні контрольні питання**

1. Якими є загальні рекомендації щодо подолання гендерного дисбалансу в сферах суспільного життя?
2. Які висновки Ви зробили після вивчення теми?

### **Практичне заняття № 11.**

#### **ТЕМА: Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників**

*Мета:* вироблення практичних рекомендації щодо імплементації гендерного підходу у професійну діяльність соціального працівника, його застосування у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

#### *План:*

1. Урахування гендерного підходу в роботі з учнями, батьками, педагогічним колективом.
2. Гендерні аспекти змістовного дозвілля молоді.
3. Специфіка проведення акції «16 днів протидії гендерному насильству» та інших тематичних заходів.
4. Практичні рекомендації щодо імплементації гендерного підходу у професійну діяльність соціального педагога.
5. Самоосвіта соціального педагога з гендерних питань.

*Основні поняття:* гендерний підхід, гендерна чутливість соціального педагога, «16 днів протидії гендерному насильству».

### **Рекомендована література**

#### **Основна:**

1. Гришак С. Змістовний аналіз ідеї гендерної рівності як теоретичної основи професійної підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. – № 4. – С. 67-74.

2. Гришак С. Про поняття «гендер» у контексті професійної підготовки майбутніх спеціалістів соціальної сфери // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. – № 3. – С. 74-77.

3. Міщик Л.І., Голованова Т.П., Васильєва В.В. Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства «факультет-громадська організація» / Монографія. – Запоріжжя: Вид-во «Просвіта», 2006. – 220с.

#### **Допоміжна:**

1. Гендерна освіта в вузі: В 2 Ч. / Сумський державний педагогічний ун-т ім. А.С. Макаренка. Лабораторія гендерних досліджень. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2001.

2. Любарська О.М. Психологічні аспекти гендерного виховання студентів // Наук. вісник: Пед. науки: Зб. наук. праць / Миколаїв. Держ. ун-т. – Миколаїв, 2003. – Вип. 5. – С. 301-307.

#### **Завдання для виконання**

1. Опрацювати тему відповідно до плану заняття.
2. Знати визначення основних понять.
3. Організувати роботу в малих групах «Гендерний підхід в організації та проведенні соціально-педагогічних заходів». Опрацювати «Рекомендації зі створення атмосфери толерантності і рівноправ'я».
4. Розробити соціально-педагогічний захід на гендерну тематику.

#### **Поточні контрольні питання**

1. Чому соціальний педагог має здійснювати гендерне виховання?
2. Які можливості має соціально-психологічна служба школи для впровадження ідеї гендерної рівності в освітній процес?

### **Практичне заняття № 12.**

#### **ТЕМА: Гендерно обумовлене насилля: системний аналіз**

*Мета:* з'ясувати сутність, прояви і види насилля, сформулювати уявлення про неприпустимість насильства над людиною та активну позицію протидії цьому явищу, виробити алгоритм поведінки у ситуації насилля чи торгівлі людьми.

*План:*

1. Насилля як проблема структурної нерівності.
2. Сутність, прояви і види насильства.
3. Гендерна специфіка насилля.
4. Проблема домашнього насилля.
5. Міжнародні кампанії щодо протидії насильству.
6. Алгоритм (способи) поведінки у ситуації насилля чи торгівлі людьми.

*Основні поняття:* насильство, види насильства, віктимність, торгівля людьми, синдром набутої безпорадності, цикл насильства, гендерно обумовлене насилля

*Запитання для самоаналізу та самоперевірки:*

1. Про які види та форми насильства йдеться у фільмі (фільмах)?
2. Як поводитися у ситуації насильства?
3. Які способи виходу зі скрутної ситуації?
4. До кого можна звернутися за допомогою?

### **Рекомендована література**

1. Нієманіс Астріда. Впровадження гендерних підходів: Практич. посібник / Марія Корчинська (пер. з англ.). — К. : К.І.С., Б. р. — 142 с.
2. Методичні рекомендації з організації та проведення гендерних відеоклубів / [авт.-уклад. С. В. Котова-Олійник, О. Л. Остапчук]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. — 132 с.
3. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. — К.: К.І.С., 2005. — 280 с.
4. Інформаційно-просвітницьке видання «Я».
5. Мельник Т.М. Гендер у світовій і національній думці // Науковий світ. — 2005. — № 12. — С.2-4.
6. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навчально-методичний посібник / Заг. ред. К. Левченко. — К.: Міленіум, 2005. — 210 с.
7. Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства. Рівні права та можливості в Україні: реалії та перспективи. Матеріали парламентських слухань 21 листопада 2006 року. — К.: Програма розвитку ООН в Україні, 2007. — 200 с.

### **Лабораторний курс**

#### **Лабораторне заняття № 4.**

#### **ТЕМА: Врахування гендерного підходу у роботі соціальних працівників**

##### **Практичне завдання:**

1. Розробити соціальний захід на гендерну тематику (для будь-якої вікової групи)
2. Сценарій заходу представити у формі звіту.

3. Продемонструвати на вибір 2-3 вправи на формування гендерної рівності.

### Лабораторне заняття № 5.

#### ТЕМА: Гендерно обумовлене насилля: системний аналіз

#### Практичне завдання.

1. Перегляньте та напишіть відгук на навчальний фільми:

- Д/ф «Хочу 7 синів і 1 дочку» (із серії «Гендерний монтаж», 2006 р.) про вплив мусульманської культури та гендерних стереотипів на бажання батьків мати дітей чоловічої статі. Небажана стать дитини (жіноча), виявлена при ультразвуковому дослідженні, дозволяє зробити аборт. Опираючись на культурні традиції, виправдовується вбивство ще ненародженої дитини жіночої статі. Жорстока реальність, злидні, насильство, дискримінація дітей та жінок.

- Навчальний фільм «Насильство в сім'ї» (ПРООН-ЄС, 2011 р.). Під час перегляду доцільно застосовувати *техніку стоп-кадр*, переглядаючи фрагменти, що стосуються видів та форм насильства, з подальшим обговоренням.

- Навчальні фільми «Насильство в родині» та «Сексуальні домагання» (із циклу «Незручна тема», 2007 р.).

- Короткометражні фільми, соціальні ролики з питань різних видів насильства (виготовлені в рамках конкурсу короткометражних фільмів на гендерну тематику «Ген рівності» Проект ПРООН-ЄС, 2011 р.): «Інший вихід є», «Слово ранить», «Головне – погода в домі», «Насильство в родині – пошматоване життя», «7 років жінка потерпає від домашнього насильства...», «А як виглядає твоя ідеальна сім'я?», «Твоя байдужість – перемога насильства», «Не руйнуй майбутнє», «Твій вибір» та ін.: <http://www.youtube.com/user/GenderTube>.

- Соціальна реклама, короткометражні мультиплікаційні фільми з питань насильства: «Мовчати не треба», «Стоп насильству», «Я отримала сьогодні квіти», «Синець», «Що може зробити тато?» та ін., створені за підтримки профільних міністерств, громадських організацій, грантів, доступ до яких можна отримати на офіційних сайтах Міністерства соціальної політики, Міністерства у справах освіти, науки, молоді та спорту, а також на сайтах гендерного музею у розділі «Медіатека»: <http://gendermuseum.com> та Проекту ЄС «Права жінок і дітей в Україні – комунікаційний компонент»: <http://www.vsirivni.com.ua/>.

#### Рекомендована література

1. Нієманіс Астріда. Впровадження гендерних підходів: Практич. посібник / Марія Корчинська (пер. з англ.). — К. : К.І.С., Б. р. — 142 с.

2. Методичні рекомендації з організації та проведення гендерних відеоклубів / [авт.-уклад. С. В. Котова-Олійник, О. Л. Остапчук]. — Житомир :

Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. – 132 с.

3. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: Словник. – К.: К.І.С., 2005. – 280 с.

### **Питання до підсумкової модульної контрольної роботи 2.**

1. Поняття «гендерного аналізу».
2. Методи гендерного аналізу: оцінка гендерного впливу, Гарвардський метод, метод Лонгве, гендерне мапування та метод «ЗР».
3. Логіко-структурний підхід до планування з урахуванням гендерного компоненту.
4. Гендерно десегреговані статистичні дані: особливості збору та специфіка їх інтерпретації.
5. Психодіагностичний інструментарій.
3. Сутність методики трьох Р (Р1 – репрезентація, Р2 – ресурси, Р3 – реалії).
4. Досвід використання методики «ЗР»: міжнародні та вітчизняні практики.
6. Урахування гендерного підходу в роботі з учнями, батьками, педагогічним колективом.
7. Гендерні аспекти змістовного дозвілля молоді.
8. Специфіка проведення акції «16 днів протидії гендерному насильству» та інших тематичних заходів.
9. Практичні рекомендації щодо імплементації гендерного підходу у професійну діяльність соціального педагога.
10. Самоосвіта соціального педагога з гендерних питань.
11. Насилля як проблема структурної нерівності.
12. Сутність, прояви і види насильства. Гендерна специфіка насилля.
13. Проблема домашнього насилля.
14. Міжнародні кампанії щодо протидії насильству.
15. Алгоритм (способи) поведінки у ситуації насилля чи торгівлі людьми.

## Перелік питань до екзамену із курсу «Основи гендерної теорії і практики»

1. Основні теорії гендеру: теорія соціального конструювання гендеру; гендер як стратифікаційна категорія; гендер як культурна метафора.
2. Визначення гендеру. Гендерні дослідження.
3. Групи гендерних стереотипів: стереотипи маскуліності-фемінності; стереотипи, пов'язані із відмінностями у змісті праці.
4. Групи гендерних стереотипів: уявлення про розподіл сімейних і професійних ролей між чоловіками і жінками; стереотипи щодо зовнішності та вимог до неї.
5. Негативні тенденції, спричинені гендерних стереотипів.
6. Зміст поняття «гендерна соціалізація». Роль агентів гендерної соціалізації.
7. Традиційна соціалізація дівчат і хлопців як суспільна проблема.
8. Зміст гендерно-чутливої соціалізації.
9. Порівняльні особливості патріархатної та егалітарної моделей сім'ї.
10. Компоненти ідеї гендерної рівності (рівні права, можливості, обов'язки, відповідальність, розподіл ресурсів).
11. Гендерний аналіз освітньої сфери.
12. Проблема відкритої гендерної дискримінація в освіті. Поняття «прихованого навчального плану».
13. Рекомендації щодо забезпечення рівноправ'я у навчально-виховному процесі.
14. Специфіка проведення акції «16 днів протидії гендерному насильству» та інших тематичних заходів.
15. Гендерне бюджетування як ефективна управлінська технологія.
16. Цілі сталого розвитку: гендерний компонент.
17. Міжнародні механізми забезпечення гендерної рівності.
18. Законодавче закріплення гендерної рівності в Україні. Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
19. Гендерний аналіз сфери зайнятості. Професійна діяльність людини та сучасний ринок праці
20. Фактори дискримінації за ознакою статі на ринку праці.
21. Баланс особистої та професійної сфери життя жінок і чоловіків.
22. Практики забезпечення гендерної рівності: міжнародний досвід.
23. ЗМІ як агент гендерної соціалізації особистості, їх структура, ознаки та функції.
24. Образи чоловіків і жінок, які пропонують медіа.
25. Насилля як проблема нерівності. Гендерно обумовлене насилля.
26. Проблема домашнього насилля. Міжнародні кампанії щодо протидії домашньому насильству.
27. Мовний сексизм та його прояви.
28. Шляхи подолання мовного сексизму.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ  
СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ОСНОВИ ГЕНДЕРНОЇ ТЕОРІЇ ТА  
ПРАКТИКИ»**

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
Початковий рівень знань «2» (рецептивно-продуктивний)	0-25 балів без права перекладання (для екзаменів та заліків)	Студент за допомогою викладача розпізнає визначення основних термінів на побутовому рівні, однослівно („так” чи „ні”) відповідає на конкретні запитання.	Студент намагається відповідати, однак потребує постійної консультації та контролю з боку викладача. За допомогою викладача намагається пояснити з наукової точки зору явища оточуючої дійсності.
	26-49 балів	Студент за допомогою викладача однослівно відповідає на запитання, відтворює незначну частку питання в тому вигляді і в тій послідовності, у якій воно було розглянуте на лекції або консультації.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему, до якої стосується наведений приклад прояву психічної діяльності особистості.
	50-59 балів	Студент з помилками характеризує окремі поняття та явища загальної психології. Володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Студент вміє при постійному контролі і допомозі викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище.
Середній рівень знань «3» (репродуктивний)	60-65 балів	Студент володіє матеріалом на початковому рівні, значну частину матеріалу відтворює на продуктивному рівні: за допомогою викладача відтворює словами, близькими до тексту лекції, визначення основних термінів, принципів; частково відтворює текст підручника; у процесі відповіді допускає окремі відозміни навчальної інформації; ілюструє відповіді прикладами, що були наведені на консультації.	Студент вміє з допомогою викладача визначити тему та основні поняття, що пояснюють описане явище та навести приклади методів та методик для його дослідження.
	66-70 балів	Студент за допомогою викладача дає правильне визначення окремих понять з	Студент вміє правильно перевести приклади психічної

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		області загальної психології; словесно описує явища та закономірності психічної діяльності людини, вказує на деякі їх властивості; відтворює всю тему або її основну частину, ілюструючи відповідь власними прикладами.	діяльності з „побутової” мови на мову наукових понять та термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати декватні методи для його дослідження та описати їх результати.
	<b>71-73 балів</b>	Студент за допомогою викладача свідомо відтворює тему лекції, ілюструючи її власними прикладами; розкриває суть загальнопсихологічних процесів та явищ, допускаючи у відповідях незначні неточності; намагається співвіднести окремі психодіагностичні методики з їх груповими характеристиками; намагається застосувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновок).	Студент вміє правильно перевести приклади психічної діяльності з „побутової” мови на мову наукових понять та термінів, визначити тему, основні поняття та закономірності, що пояснюють описане явище, підібрати декватні методи для його дослідження зробити якісний аналіз результатів дослідження та частково узагальнити результати.
<i>Достатній рівень знань «4» (конструктивно варіативний)</i>	<b>74-80 балів</b>	Студент без помилок відтворює зміст питання, наводячи власні приклади; правильно розкриває суть психодіагностичних понять.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення.
	<b>81-85 балів</b>	Студент володіє навчальною інформацією, вміє зіставляти, узагальнювати та систематизувати інформацію під керівництвом викладача; аргументовано відповідає на поставлені запитання і намагається відстояти свою точку зору.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих



Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
			явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища.
	<b>86-89 балів</b>	Студент вільно володіє вивченим обсягом навчального матеріалу, наводить аргументи на підтвердження своїх думок, використовуючи матеріали власних спостережень та проведених досліджень; може за допомогою викладача відповідати на питання, що потребують знання кількох тем.	Студент здатний дати психологічне пояснення прикладам загальнопсихологічних процесів та явищ, підібрати методи та провести дослідження, описати отримані результати. Самостійно навести приклади схожих явищ та дати їм узагальнююче пояснення. При потребі звертаючись до викладача може визначити окремі шляхи корекції або розвитку описаного явища. При виконанні завдання може поєднувати знання з кількох тем.
<b>Високий рівень знань «5» (творчий)</b>	<b>90-93 балів</b>	Студент вільно володіє темою, має ґрунтовні психологічні знання; вільно відповідає на запитання, що потребують знання кількох тем; оцінює окремі нові факти, явища; судження логічні й достатньо обґрунтовані; узагальнює і систематизує матеріал у межах навчальної теми; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності.	Студент виявляє початкові творчі здібності: уміє працювати зі спеціальною літературою (наукові журнали тощо); знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, які поставив викладач, свою відповідь ілюструє схемами, прикладами з життя; проводить самоперевірку виконаної роботи; може з неповним обґрунтуванням пояснити виконання завдань підвищеного (комбінованого) рівня.
	<b>94-97 балів</b>	Студент вільно висловлює	Використовує набуті

Рівень	Бали за 100-бальною системою	Критерії оцінювання відповіді	
		Теоретичні знання	Вміння
		власні думки, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні психодіагностичні дослідження, висловлюючи особисту позицію щодо них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує одержані відомості відповідно до мети та завдань власної пізнавальної діяльності.	знання в нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує особисту життєву позицію, узгоджуючи її з загальнолюдськими цінностями.
	<b>98-100 балів</b>	Студент виявляє особливі творчі здібності, глибоко розуміє суть психічних процесів та явищ; подає ідеї згідно з вивченим матеріалом, робить творчо обґрунтовані висновки; вміє аналізувати і систематизувати матеріали власних досліджень; визначає порядок особистої навчальної діяльності, самостійно оцінює її результати. Активно займається науково-дослідною роботою.	Студент самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання, формулювати психологічну проблему і визначити шляхи її розв'язання; вести дискусію з конкретного питання; проводити дослідження високої складності.

#### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
82-89	<b>B</b>	добре	
74-81	<b>C</b>		
64-73	<b>D</b>	задовільно	
60-63	<b>E</b>		
35-59	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

#### Рекомендована література

##### Основна

1. *Аніщенко О. В.* Гендерні дослідження у педагогічній науці та практиці: [навч. посібник] / О. В. Аніщенко ; за заг. ред. Г.М. Лактіонової, Н.І. Яковець. – 2-е вид., доповнене і перероблене. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 161 с.
2. *Бендас Т. В.* Гендерная психология : [учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по направлению и спец. психологи] / Т. В. Бендас. – СПб. ; М. ; 2007. – 430 с.
3. *Берн Ш.* Гендерная психология / Ш. Берн ; [пер. С. Рысев ]. – СПб. : Издательский дом Нева, 2004. – 320 с.
4. *Гендерна педагогіка*: [хрестоматія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. Гайденко]. – Суми : „Університетська книга”, 2006. – 314 с.
5. *Гендерний розвиток у суспільстві* : [конспекти лекцій]. – 2-е вид. – К. : ПЦ „Фоліант”, 2005. – 351 с.
6. *Гендерные роли и стереотипы: школьная программа и подготовка учителей // Практическое руководство по внедрению гендерного подхода* ; под ред. Ниemanis Астриды. – 2007. – С. 130–138.
7. *Говорун Т. В.* Гендерна психологія : [навч. посібник] / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К. : Видав. центр „Академія”, 2004. – 308 с.
8. *Голованова Т. П.* Теорія і практика формування гендерної рівності студентської молоді : [монографія] / Т. П. Голованова. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2007. – 338 с.
9. *Жеребкіна І. А.* Введение в гендерные исследования : [учебное пособие] Ч.1 / И. А. Жеребкиной. – Харьков : ХЦГИ, 2001 ; СПб. : Алетейя, 2001. – 708 с.
10. *Закон України «Про забезпечення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків» № 2866 від 08.09. 2005 р.* [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. *Кімел М. С.* Гендероване суспільство / Майкл Кімел ; [пер. з англ.] – К. : Сфера, 2003. – 490 с.
12. *Клещина І. С.* Гендерная психология. Практикум / И. С. Клещина. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2009. – 496с.: ил. – (Серия „Практикум”).
13. *Кобелянська Л. С.* Гендерна освіта в Україні: реалії та перспективи / Л. С. Кобелянська // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – С. 3–8.
14. *Кравець В. П.* Гендерна педагогіка: [навчальний посібник] / Володимир Кравець. – Тернопіль : Джура. – 2003. – 416 с.
15. *Кравець В. П.* Історія гендерної педагогіки: [навчальний посібник] / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2005. – 440 с.
16. *Мельник Т. М.* Міжнародний досвід гендерних перетворень : Закони зарубіж. країн з гендерної рівності / Т. М. Мельник. – К. : Логос, 2004. – 320 с.

17. *Мельник Т.* 50/50: Сучасне гендерне мислення : [словник] / Т. Мельник, Л. Кобелянська. – К. : К.І.С., 2005. – 280 с.

18. *Міщик Л. І.* Формування гендерної рівності майбутніх соціальних педагогів в умовах соціального партнерства „факультет-громадська організація” : [монографія] / Міщик Л. І., Голованова Т. П., Васильєва В. В. – Запоріжжя : Вид-во „Просвіта”, 2006. – 220 с.

19. *Наказ* Міністерства освіти і науки України №839 від 10 вересня 2009 року „Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/4849>.

20. *Нієманіс Астріда.* Впровадження гендерних підходів : [практ. посібник] / Марія Корчинська ; [пер.з англ.]. – К. : К.І.С. – 142 с.

21. *Основи* теорії гендеру : [навчальний посібник / редакційна колегія посібника : Агеєва В. П., Кобелянська Л. С., Скорик М. М]. – К. : „К.І.С. ”, 2004. – 536 с.

22. *Петренко О. Б.* Гендерні підходи до освіти та виховання в історії вітчизняної школи і педагогіки (XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О. Б. Петренко. – К., 2011. – 43 с.

#### Додаткова

1. *Айслер Р.* Чаша і меч : наша історія, наше майбутнє / Ріане Айслер ; [пер. з англ. Н. Комарова]. – К. : Сфера, 2003. – 355 с.

2. *Бергер П.* Соціальне конструювання реальності: трактат по соціології знання / П. Бергер, Т. Лукман. – М : Медиум, 1995. – 322 с.

3. *Бовуар С.* Друга стать : В 2 т. / Симона де Бовуар ; [перекл. з французької Н. Воробйової, Я. Собко] : Том 1. – К. : Основи, 1994. – 390 с.

4. *Гендерні* стратегії сталого розвитку України / [за наук. ред. Л. С. Лобанової]. – К. : Фенікс, 2004. – 432 с.

5. *Дороніна Т. О.* Гендерна експертиза навчальної програми „зарубіжна література” для загальноосвітніх шкіл України з українською мовою навчання (для 12-річної школи) / Т. О. Дороніна // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2010. – №6. – С. 24–30.

6. *Кісь О. Р.* Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.) : [монографія] / О. Р. Кісь. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008. – 272 с.

7. *Кутова Н. А.* Гендерні ініціативи в педагогічній освіті / Н. А. Кутова // Вісник Житомирського педагогічного університету імені Івана Франка. – 2000. – №. 6. – С. 54–57.

8. *Левченко К.* Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління : [монографія] / К. Б. Левченко. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 344 с.

9. *Малес Л. В.* Основи гендерного аналізу в дисциплінах соціогуманітарного циклу : [методичні рекомендації] / Л. В. Малес. – К. : Златограф, 2004. – 144 с.

10. *Малкина-Пых И. Г.* Гендерная терапия / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Эксмо, 2006. – 928 с.
11. *Олійник Н.* Гендерна політика за демократії / Н. Олійник // Основи демократії: підручник для студентів вищих навчальних закладів / за заг. ред. А. Ф. Колодій. – [Третє видання, оновлене і доповнене]. – Львів : Астролябія, 2009. – С. 655–670.
12. *Петрова Г.* Гендерология и феминология : [учебное пособие] / Г. Петрова. – 2-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация „Дашков и Ко”, 2006. – 232 с.
13. *Попова Л. В.* Проблемы самореализации одаренных женщин / Л. В. Попова // Вопросы психологии. – 1996. – № 2. – С. 31–41.
14. *Проблеми освіти.* Науково-методичний збірник / кол. авт. – К. : Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – 172 с.
15. *Проблема* гендерної нерівності в педагогічній освіті (Аналітична інформація за результатами „фокус-групового” соціально-психологічного дослідження). – К. : ПЦ „Фоліант”, 2003. – 59 с.
16. *Фрейре П.* Педагогіка пригноблених / П. Фрейре. – К. : Юніверс, 2003. – 168 с.

### Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка: [http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r\\_11/cgiirbis\\_64.exe](http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe)

**ОСТАПЧУК ОЛЕНА Леонідівна**  
**КОТЛОВИЙ СЕРГІЙ Анатолійович**

**Методичні рекомендації з курсу**  
**«Основи гендерної теорії та практики»**

Надруковано з оригінал-макета укладачів  
Підписано до друку 15.08.14. Формат 60x90/16. Папір офсетний.  
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.  
Ум. друк. арк. 10.93. Обл. вид. арк. 7.94. Наклад 300. Зам. 161.  
Видавець і виготовлювач  
Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка  
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:  
серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.  
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua